

VARSINAIS-SUOMEN KÄRÄJÄOIKEUS
EGENTLIGA FINLANDS TINGSRÄTT

Sairashuoneenkatu 2-4, PL 376
20101 Turku

puh. 02956 46200/ fax. 02956 46285
varsinais-suomi.ko@oikeus.fi

Lausunto

15.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Viite: Pyyntö kirjallisesta asiantuntija-
lausunnosta 5.4.2018, täydennys
13.4.218

Asia: HE 31/2018 vp Hallituksen esitys
eduskunnalle laiksi henkilötietojen
käsittelystä rikosasioissa ja kansal-
lisen turvallisuuden ylläpitämisen
yhteydessä sekä eräksi siihen liit-
tyviksi laeiksi

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Pyydettyinä asiantuntijalausuntona eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 31/2018vp) esitän kunnioittaen seuraavaa.

Yleistä

Viime aikaiset laajamittaiset henkilötietojen hyödyntämis- ja väärinkäyttötapaukset osoittavat, että luonnollisten henkilöiden henkilötietojen suoja on välttämätöntä saattaa ajan tasalle.

Hallituksen esityksessä tarkoitettulla yleislailla on tarkoitus panna täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680, annettu 27.4.2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäättöksen

2008/977/YOS kumoamisesta eli niin kutsuttu rikosasioiden tietosuojadirektiivi.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivi muodostaa yhdessä samaan aikaan annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta eli niin kutsutun yleisen tietosuojasetuksen kanssa EU:n tietosuojapakettia.

EU:n tietosuojasetus tulee sellaisenaan sovellettavaksi jäsenvaltioissa täydennettynä kansallisella tietosuojalailla.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivi edellyttää, että siinä vahvistetut periaatteet tulee saattaa voimaan kansallisella lainsäädännöllä, jolla voidaan myös säätää direktiivissä edellytettyä korkeammasta rekisteröityjen suojan tasosta.

Käsillä olevassa hallituksen esityksessä tarkoitettulla lailla pannaan täytäntöön rikosasioiden tietosuojadirektiivi laajennettuna henkilötietojen käsittelyllä kansallisen turvallisuuden ylläpitoon liittyvien tehtävien yhteydessä.

Tässä lausunnossa on pitkälti keskitytty ehdotettuun lakiin tuomioistuinten näkökulmasta.

Lain soveltamisala

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin (63 ja 80) perustelukappaleissa on selkeästi todettu perusteet – tuomareiden riippumattomuuden turvaaminen - ja mahdollisuus sille, että lainkäyttöön tuomioistuimissa liittyvä henkilötietojen käsittely jää direktiivin edellyttämän säätelyn ulkopuolelle.

Direktiivin 32 artiklan 1 kohdassa onkin todettu, että jäsenvaltiot voivat vapauttaa tuomioistuimet ja muut riippumattomat oikeusviranomaiset tietosuojavastaavan nimittämistä koskevasta velvoitteesta lainkäyttötehtäviä koskevalta osin. Lisäksi 45 artiklan 2 kohdassa edellytetään jäsenvaltioiden säätävän, että valvontaviranomaisella ei ole toimivaltaa valvoa sellaisia käsittelytoimia, joita tuomioistuimet suorittavat lainkäyttötehtäviensä yhteydessä.

Edellä olevan johdosta lakiehdotuksessa kiinnittää huomiota, että ehdotetun lain 1 luvun 1 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta

”Tätä lakia sovelletaan toimivaltaisten viranomaisten käsitellessä henkilötietoja, kun kyse on:

3) rikosasian käsittelemisestä tuomioistuimessa”

Lainkohdan yleisperustelujen mukaan ”tuomioistuimet soveltaisivat ehdotettua lakia kuitenkin vain, kun ne käsittelevät henkilötietoja rikosasian yhteydessä”, mistä voidaan päätellä, että ehdotettu tietosuojalainsäädäntö on kansallisessa lainsäädännössä nimenomaan haluttu ulottaa tuomioistuihin, joskaan perusteluja tälle ei ole esitetty.

Edellä olevasta aiheutuu jäljempänä selostettuja tuntevia vaikeuksia sekä tietosuojan toteutumisen valvonnalle että rekisteröidyn oikeussuojan kannalta.

Selvintä olisi ollut jättää tuomioistuimet kokonaan lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Eräiden henkilötietojen erottaminen toisistaan

Ehdotetun lain 8 § 2 momentissa säädetty velvoite kaikkien kohtuullisten toimenpiteiden toteuttamisesta ”tosiseikkoihin perustuvien henkilötietojen erottamiseksi henkilökohtaisiin arvioihin perustuvista henkilötiedoista” on käytännössä lähes mahdotonta täyttää. Tällaista järjestelyä ei ainakaan tuomioistuinten käytössä olevissa henkilörekistereissä ole tietyvästi aiemmin järjestetty.

Henkilötunnuksen käsittely

Selkeä säännös henkilötunnuksen merkitsemisen kiellosta on kannatettava ja merkitsee olennaista parannusta vallitsevaan tilanteeseen.

Rekisteröidyn tarkastusoikeus

Ehdotetun lain 23 §:ssä säädetty rekisteröidyn tarkastusoikeus on tuomioistuinten lainkäyttötoiminnan kannalta ongelmallinen. Erityisesti pakkokeinoasioihin liittyvät tiedot, henkilötiedot mukaan luettuina, ovat henkilöihin liittyvistä, tutkinnallisista tai tutkintamenetelmiin liittyvistä syistä salassa pidettäviä, esimerkiksi niin kutsutuista telepakkokeinoista ei anneta minkäänlaisia tietoja, joissakin tapauksissa käytetyistä pakkokeinoista ei tuomioistuimen luvalla anneta missään vaiheessa tietoja asianosaisille.

Tarkastusoikeuden rajoittamisen yhtenä perusteena lakiehdotuksen 24 §:ssä olisi perusteltua olla myös, että tuomioistuin voi, laissa erikseen säädettyissä asioissa, ilmoittaa, ettei tiettyyn asiaryhmään kuuluvista asioista anneta mitään tietoja. Kaikki muut vastaukset voivat vaarantaa selvitetävänä olevan rikoksen tutkintaa.

Ongelman välttämiseksi olisi harkittava pakkokeinoasioiden käsittelyn erottamista lain soveltamisen piiristä.

Ehdotetun lain 29 §:ssä voisi selvyiden vuoksi olla maininta siitä, että tietosuojavaltuutetun toimivalta ei ulotu tuomioistuinten lainkäyttötoimintaan liittyvään henkilötietojen käsittelyyn.

Samasta syystä johtuen ehdotetun lain 34 §:ssä säädetty velvollisuus ilmoittaa tietoturvaloukkauksesta tietosuojavaltuutetulle ei voine koskea tuomioistuinten lainkäyttöön liittyviin henkilötietoihin kohdistunutta loukkausta.

Lakiehdotuksen 38-40 §:n säännökset tarkoittanevat tuomioistuinten osalta, että niillä on joko oma tai usean viraston yhteinen tietosuojavastaaava muiden kuin lainkäyttötoimintaan liittyvien henkilötietojen käsittelyä varten.

Lakiehdotuksen 45 §:n mukaan lain säännöksiä tietosuojavaltuutetun suorittamasta valvonnasta ei sovelleta tuomioistuimeen, rajoitus ei siten kohdistu vain tuomioistuinten lainkäyttötoimintaan liittyvään henkilötietojen käsittelyyn. Tällä on vaikutusta myös rekisteröidyn käytettävissä oleviin oikeusturvakeinoihin.

Ehdotetun lain 3 § 5 kohdassa on todettu tuomioistuinten olevan laissa tarkoitettuja toimivaltaisia viranomaisia, joilla tulee sen johdosta olla lakiehdotuksen 55 §:ssä tarkoitettut menettelytavat luottamuksellisten ilmoitusten vastaanottamiseen ja käsittelemiseen epäillyistä rikosasioiden tietosuojalain rikkomisesta.

Lakiehdotuksen 56 §:ssä olisi aiheellista todeta, että rekisteröidylle säädetty oikeus saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi ei koske tuomioistuimissa tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä.

Lakiehdotuksen 45 § 2 momentin perustelujen mukaan tuomioistuinta valvoisivat oikeuskansleri ja oikeusasiamies osana yleistä, perustuslaissa säädettyä viranomaisten ja virkamiesten laillisuusvalvontaa.

Rekisteröidyn oikeussuojakeinoista

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin 52 artiklan 1 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, että jokaisella rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus yhdelle valvontaviranomaiselle, jos rekisteröity katsoo, että häneen liittyvässä henkilötietojen käsittelyssä rikotaan kyseisen direktiivinnoilla annettuja säännöksiä, lisäksi rekisteröidyllä on oikeus käyttää muita hallinnollisia muutoksenhakekeinoja tai oikeussuojakeinoja.

Direktiivin 53 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltioiden on säädettävä luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden oikeudesta käyttää tehokkaita oikeussuojakeinoja valvontaviranomaisen oikeudellisesti sitovia heitä koskevia päätöksiä vastaan, millä ei kuitenkaan tarkoiteta rajoittaa muita hallinnollisia muutoksenhakekeinoja tai muita kuin oikeudellisia oikeussuojakeinoja. Kanne valvontaviranomaista vastaan on nostettava sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, johon valvontaviranomainen on sijoittunut.

Direktiivin 54 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltioiden on säädettävä rekisteröidyn oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin rekisterinpi-

täjää tai henkilötietojen käsittelijää vastaan, jos hän katsoo, että hänen kyseisen direktiivin nojalla annettuihin säännöksiin perustuvia oikeuksiaan on rikottu sen takia, ettei hänen henkilötietojensa käsittelyssä ole noudatettu kyseisiä säännöksiä, millä ei kuitenkaan tarkoiteta rajoittaa muita käytettävissä olevien hallinnollisten muutoksenhakukeinojen tai muiden kuin oikeudellisten oikeussuojakeinojen käyttöä.

Oikeudesta tehokkaasiin oikeussuojakeinoihin säädetään Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa

”Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu. Jokaisella on oltava oikeus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.”

Lakiehdotuksen 55 – 58 §:ssä säädetty menettely rekisteröidyn oikeussuojan turvaamiseksi täyttää mielestäni direktiivin asettamat velvoitteet oikeudesta tehokkaasiin oikeussuojakeinoihin. Vastaava menettely on säädetty yleisen tietosuoja-asetuksen 77 – 79 artikloissa sekä valmisteilla olevan tietosuojalain 21 – 23 §:ssä. Mahdollisuus kanteen nostamiseen yleisessä tuomioistuimessa henkilötietojen käsittelystä ei, huomioon ottaen tietosuojavaltuutetun laajat toimivaltuudet sekä esteetön muutoksenhakumahdollisuus tietosuojavaltuutetun päätökseen, ole tarpeellinen, vaan pikemminkin omiaan aiheuttamaan sekaannusta järjestelmässä.

Henkilötietojen käsittelyyn tuomioistuimen lainkäytön yhteydessä tyytymättömällä ei ole käytössään vastaavaa muutoksenhakumahdollisuutta. Tietosuojavaltuutetun toimivalta ei ulotu tuomioistuinten lainkäyttötoiminnan yhteydessä tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn, mikä on tuomioistuinten riippumattomuus lainkäytössä huomioon ottaen perusteltua, kuten direktiivin perustelujen (80) kappaleessa on todettu.

Direktiivin perustelujen (80) kappaleessa todetun mukaan sitä, että tuomioistuimet ja muut riippumattomat oikeusviranomaiset noudattavat kyseisen direktiivin säännöksiä, on aina valvottava riippumattomasti perusoikeuskirjan 8 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Viitatus Euroopan Unionin perusoikeuskirjan 8 artiklan 3 kohdan mukaan riippumattoman viranomaisen tulee valvoa henkilötietojen käsittelyn asianmukaisuutta.

Edellä oleva huomioon ottaen katsoisin, että tuomioistuinten riippumattomuus, lainkäyttötoiminnan erikoislaatu sekä toimintaan kohdistuva riippumattomien laillisuusvalvojien valvonta huomioon ottaen tältä osin on riittävää, että henkilötietojen käsittelyyn tältä osin tyytymätön voi saattaa asian kanteluteitse oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen tutkittavaksi.

Lakiehdotuksen 59 §:ssä on säädetty oikeudesta vahingonkorvaukseen taloudellisesta ja muusta vahingosta, joka on aiheutunut rekisteröidylle tai muulle henkilölle kyseisen lain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä. Vastaavasti yleisen tietosuoja-asetuksen 82 artiklassa säädetään rekis-

teröidyn oikeudesta korvaukseen rekisterinpitäjältä tai henkilötietojen käsittelijältä asetuksen rikkomisesta aiheutuneesta aineellisesta tai aineettomasta vahingosta. Tältä osin ei tässä yhteydessä ole tarvetta erityislainsäädännölle.

Todettakoon vielä, että valmisteilla olevan tietosuojalain säätämisen yhteydessä muutettavaksi ehdotetun rikoslain 38 luvun 9 §:n muutos merkitsee sitä, että tietosuojarikoksesta voidaan tuomita vain muutoin kuin rekisterinpitäjänä tai henkilötietojen käsittelijänä henkilötietoja käsitellyt.

Laamanni

Martti Juntikka